

УДК: 376.42: 37.035

В.Е. Левицький
Levik7419@ukr.net

**ДО ПИТАННЯ ПРО МЕТОДИКУ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ
УРОКІВ РУЧНОЇ ПРАЦІ З УЧНЯМИ З ПОРУШЕНИМ
ІНТЕЛЕКТОМ**

Відомості про автора: Левицький Вадим Едуардович, кандидат педагогічних наук, доцент Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка. М. Кам'янець-Подільський, Україна. Levik7419@ukr.net

Contact: Levitsky Vadim Eduardovytsh , PhD, Profesor, Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko National University, Kamyanets-Podilsky, Ukraine. Levik7419@ukr.net

Левицький В.Е. До питання про методику організації і проведення уроків ручної праці з учнями з порушеним інтелектом. Стаття містить результати теоретико-практичного розгляду питань з

методики організації і проведення уроків ручної праці у спеціальній школі для дітей з порушеним інтелектом.

Зокрема, розглядається навчальне, виховне, розвиваюче та корекційне значення уроків ручної праці, особливості їх проведення у контексті вторинних відхилень у пізнавальній діяльності, особливостей функціонування спеціальної школи та складності формування структури трудової діяльності у дітей з порушеним інтелектом. Підкреслюється роль вчителя у ефективній організації навчально-виховного процесу, описується методична послідовність підготовки вчителя до викладання предмета, вимоги та типи уроків з ручної праці. Акцентується увага на розширенні кола знань, вмінь і навичок загального характеру, незалежно яким видом трудової діяльності будуть займатися учні надалі (пропедевтичну політехнічну базу), а саме: складати план виготовлення виробу та давати звіт про виконані практичні дії; дотримуватись послідовності виконання роботи в межах трьох-чотирьох трудових операцій; порівняти свою роботу зі зразком з метою оцінки її якості (охайність, естетичність, правильність, відповідність), вміння об'єктивно і самокритично оцінити позитивні і негативні сторони виконаної роботи; вміти користуватись інструментами, технічною термінологією; за запитаннями вчителя або самостійно розповісти про виріб. Підкреслюється значення і необхідність реалізації індивідуального та диференційованого підходів і у цьому напрямку описуються види та способи надання оптимальної допомоги дітям. Наводиться опис критеріїв оцінювання роботи та виробів учнів та наводяться окремі методичні поради щодо покращення їх якості виконання.

Ключові слова: трудове навчання, учні з порушеним інтелектом, корекційна спрямованість, урок ручної праці, індивідуальний та диференційований підхід, критерії оцінювання.

Левицкий В.Э. К вопросу про методику организации и проведения уроков ручного труда с учениками с нарушенным интеллектом. Стаття содержить результати теоретико-практического рассмотрения вопросов методики организации и проведения уроков ручного труда в специальной школе для детей с нарушенным интеллектом. В частности, рассматривается учебное, воспитательное, развивающее и коррекционное значение уроков ручного труда, особенности их проведения в контексте вторичных отклонений в познавательной сфере, особенностей функционирования специальной школы и сложности формирования структуры трудовой деятельности у детей с нарушенным интеллектом. Подчеркивается роль учителя в эффективной организации учебно-воспитательного процесса, описывается методическая последовательность подготовки учителя к преподаванию предмета, требования к урокам и типы уроков ручного труда.

Акцентируется внимание на расширении круга знаний, умений и навыков общего характера, независимо каким видом трудовой деятельности будут заниматься ученики в дальнейшем (пропедевтическую политехническую базу), а именно: составлять план изготовления изделия и отчитываться о выполненных практических действиях; придерживаться последовательности выполнения работы в пределах трех-четырех трудовых операций; сравнить свою работу с образцом с целью оценки ее качества (опрятность, эстетичность, правильность, соответствие), умения объективно и самокритично оценить позитивные и негативные стороны выполненной работы; уметь пользоваться инструментами, технической терминологией; за вопросами учителя или самостоятельно рассказать об изделии. Подчеркивается значение и необходимость реализации индивидуального и дифференцированного подходов и в этом направлении описываются виды и способы предоставления оптимальной помощи детям. Приводится описание критериев оценивания работы и изделий учеников и указываются отдельные методические рекомендации по улучшению качества изготовления.

Ключевые слова: трудовое обучение, ученики с нарушенным интеллектом, коррекционная направленность, урок ручного труда, индивидуальный и дифференцированный подход, критерии оценивания.

Levitskiy V.E. To the question about methodology of organization and conducting lesson of hand labour with students with the intellectual disabilities. The article contains the results of the theoretical and practical consideration of questions from methodology of organization and conducting lesson of hand labour at special school for children with the intellectual disabilities. In particular, is considered the educational, developing and correction value of lessons of hand labour, peculiarities of their realization in the context of secondary rejections in cognitive activity, peculiarities of functioning of the special school and complication of structure forming of labour activity for children with the intellectual disabilities. The role of teacher is underlined in effective organization of teaching-educative process, the methodical sequence of teacher's preparation to teaching of object, requirement to the lessons and types of lessons is described from hand labour. Attention is focused on expanding the range of knowledge and skills of a general nature, no matter what kind of work will continue to engage students (polytechnic base), namely the manufacture of the product to make a plan and give report on the practical steps; sequence of operation within three to four labor operations; compare their work with the sample in order to assess its quality (cleanliness, esthetics, accuracy, conformity of the sample), the ability to objectively and critically evaluate both positive and negative aspects of the work done; be able to use the tools, technical terminology; questions for the teacher or tell about their own product. A value and necessity of realization of

individual and differentiated approaches are underlined and kinds and methods of optimal help to the children are described in this direction. There is given a description of criteria of work evaluation and wares of students and there are some methodical advices for improving the quality of manufacture.

Key words: labour studies, students with the intellectual disabilities, correction orientation, the lesson of hand labour, individual and differentiated approach, evaluation criteria.

Актуальність дослідження. Олігофренопедагогіка розглядає трудове виховання і навчання учнів спеціальної школи як єдиний і цілеспрямований педагогічний процес, який розв'язує конкретні виховні, загальноосвітні та корекційні завдання. Основне завдання спеціальної школи – підготувати дітей до активної самостійної трудової діяльності. Важливу роль у здійсненні цього завдання відіграє система трудового навчання, яка складається з уроків ручної праці в молодших класах та уроків трудового і професійно-трудоного навчання у середніх і старших класах відповідно.

Уроки ручної праці створюють у спеціальній школі виключно сприятливі умови для здійснення корекційної роботи тому, що виникає можливість досить рано залучити дитину до праці, що позитивно впливає на її психофізичний розвиток [6].

У корекційній педагогіці над цим питанням працювали: Білевич Л.Г., Бондарь В.І., Грабаров О.М., Дульнев Г.М., Засенко В.В., Єременко І.Г., Кашенко В.П., Козленко О.Д., Липа В.О., Мерсіянова Г.М., Мирський С.Л., Рябцев М.І., Синьов В.М., Турчинська К.М., Хохліна О.П.

Для молодших класів спеціальної школи типовим є неоднорідність складу учнів. На цьому ґрунтується одна з центральних вимог роботи – індивідуалізація у навчанні. Різний ступінь загального розвитку, особливості моторики учнів – все повинно бути враховано при доборі методів до теми. Але поряд з цим, вчитель повинен пам'ятати, що індивідуальний підхід у навчанні дітей з порушеним інтелектом розглядається як додатковий засіб, як шлях, що веде до фронтальних форм роботи на уроках. Всі учні спеціальної школи мають засвоїти єдину програму. Тому, вводячи індивідуальні завдання для окремих учнів, слід розглядати їх як спеціальні, що допомагають учням оволодіти запланованими знаннями, вміннями і навичками.

Оволодіваючи знаннями, уміннями і навичками на уроках ручної праці, учні зазнають переживань, пов'язаних з розвитком пізнавального інтересу, слабко розвинутого у дітей з порушеним інтелектом в силу самого дефекту [5].

Недорозвинення мислення дітей з порушеним інтелектом, визначається тим, що воно формується в умовах неповноцінного чуттєвого пізнання, мовленнєвого недорозвитку і обмеженої практичної

діяльності. Порушення мотиваційного компонента і відсутність цілеспрямованості призводить до поверхневого і незавершеного мислення, яке перестає бути регулятором поведінки. Порушення вищої нервової діяльності, недорозвинення психічних процесів є причиною обмеженості уявлень про навколишній світ, примітивності інтересів, елементарності потреб і мотивів, труднощів у соціалізації [5].

Впровадження у практику роботи спеціальної школи самообслуговування, залучення учнів до посиленої суспільно-корисної діяльності, організація занять у майстернях та на шкільній ділянці – усе це сприяє фізичному розвитку учнів з порушеним інтелектом [4]. Досить важливим є те, щоб фізичне навантаження відповідало вимогам фізіології та гігієни праці, щоб праця поєднувалася з творчою діяльністю і самостійністю і чергувалася з іншими видами навчальних занять та відпочинком створюючи оптимальний режим інтелектуальної та фізичної діяльності.

Успіх у роботі залежить від особистості вчителя, його вміння знаходити об'єкти роботи, визначати в них основне. У процесі праці вчитель впливає на свідомість і погляди учнів своєю тактовністю, об'єктивністю і справедливістю. Особистий приклад вчителя у ставленні до роботи, його вміння продемонструвати високу якість виконання трудових операцій – важливий стимул для наслідування.

З перших уроків ручної праці учні повинні засвоїти правила поведінки на уроках та вимоги до організації робочого місця і їх дотримуватись. Вони повинні знати, що черговий учень роздає інструменти і матеріали і що вони повинні лежати у визначеному порядку (інструменти – справа, матеріали – зліва), що починати роботу можна лише з дозволу вчителя. Ставити запитання, підходити до вчителя слід без інструментів. Коли ж треба запитати про інструмент або роботу з ним, слід покликати вчителя.

Підготовка вчителя до уроків ручної праці вимагає розробки широкого кола різних питань вдосконалення навчального процесу, організації відповідного матеріального забезпечення занять, апробації технологій виготовлення виробів, доступних дітям з порушеним інтелектом, профорієнтаційну роботу, проведення екскурсій під час уроків, реалізації елементів позакласної роботи тощо. Спланувати навчально-виховний процес означає встановити раціональну послідовність вивчення програмного матеріалу, порядок і об'єм повторення, визначити мету і завдання навчання, час необхідний для вивчення окремих тем і питань з врахуванням їх значущості, правильно дібрати форми, методи та прийоми навчання [1].

Попередню підготовку до занять із ручної праці вчитель розпочинає до безпосереднього проведення уроків. Іноді ця робота розпочинається в кінці навчального року або під час літніх канікул. Умовно це можна розділити на декілька етапів.

1. Ознайомлення з навчальною програмою і пояснювальною

запискою, визначення об'єму і змісту знань визначених для засвоєння учнями з порушеним інтелектом, практичних умінь і навичок які необхідно сформулювати у дітей із кожної теми. За необхідності педагог може вносити у програму окремі авторські зміни або доповнення які затверджуються на засіданні методичної ради школи.

2. Вивчення навчальної літератури та методичних посібників, статей, які висвітлюють теоретичні питання змісту та досвід організації проведення занять з ручної праці у спеціальній школі в цілому і з окремих розділів та тем програми. У методичній літературі подано рекомендації щодо побудови навчального процесу, виборі об'єктів діяльності та з інших питань, пов'язаних із проведенням уроків ручної праці у початкових класах. Не менше уваги варто приділяти практичному вивченню досвіду інших вчителів.

3. Підготовка матеріально-технічної бази до занять. Після проведення інвентаризації вчитель систематизує та готує необхідні матеріали, інструменти, навчально-методичне забезпечення. Матеріально-технічна база має бути підготовлена завчасно у достатній кількості. До цієї роботи слід залучити дирекцію школи, учнів, які допомагатимуть заготовити природний матеріал, вчителів трудового навчання, по можливості спонсорів та батьків.

4. Підготовка наочних посібників і технічної документації. До початку навчального року вчитель перевіряє наявність та цілісність наочних посібників, за необхідності проводить їх ремонт, організовує придбання або виготовлення.

5. Складання переліку виробів, які будуть виготовлятися учнями з урахуванням програмних, дидактичних і методичних вимог. Для цього вчитель має врахувати: а) виготовлення виробів повинно складатись з операцій, передбачених програмою; б) робота, пов'язана з виготовленням виробу, повинна бути посиленою для учнів, як у відношенні складності, так і щодо відведених норм часу на виготовлення; в) виріб має бути цікавим для школярів, відповідати рівню розвитку пізнавальних інтересів, викликати позитивні емоційні переживання та формувати позитивні мотиви до діяльності; г) процес виготовлення виробу повинен відповідати навчальній, виховній та корекційно-розвивальній меті уроку; д) необхідно врахувати індивідуальні можливості школяра відповідно до наявних порушень психофізичного розвитку.

6. Продумування технології виготовлення виробу. Деякі з виробів педагог повинен виготовити сам, для власного тренування (підвищення швидкості та якості роботи, розробки вербальної інструкції, прогнозування варіантів надання індивідуальної допомоги, перевірки алгоритмічності роботи і витрат часу, передбачення потенційних помилок учнів і шляхів їх запобігання і виправлення) [5].

7. Складання календарно-тематичного плану. Календарно-тематичний план дає можливість намітити раціональну систему роботи

вчителя та учнів на уроках ручної праці, що забезпечило б оптимальне та ефективне використання навчального часу, відведеного програмою на ту чи іншу тему. Основна задача тематичного планування полягає у правильному розподілі матеріалу з окремого розділу на теми по уроках. Не слід «розривати» велику тему канікулами чи святами. В існуючих навчальних програмах, години визначені на вивчення кожної теми подані у розрахунку на середній за своїми можливостями клас. Для класу з більшими пізнавальними можливостями знадобиться менше часу на оволодіння навчальним матеріалом програми. У цьому випадку звільняється кількість годин на повторення, тренування, а також на поглиблення та закріплення технічних і технологічних знань і вмінь [6]. Не припустимо скорочувати час, відведений на вивчення технічних відомостей і прийомів роботи, які складають основи технології у даному виді роботи, а також зменшувати години відведені на тренування і повторення.

8. Розробка конспектів, план-конспектів та проведення уроків з ручної праці. Для оптимальної організації навчального процесу на уроках ручної праці у вчителя мають бути підготовлені конспекти або план-конспекти уроків. Головні завдання поурочного планування полягають в тому, щоб визначити форму заняття, особливості його організації і методику навчання.

При складанні поурочних план-конспектів навчання необхідно враховувати: планування є головним орієнтиром в організації проведення уроків; у плані уроку з ручної праці треба чітко визначити основний зміст уроку, тему і мету; всі етапи уроку повинні бути методично доцільно розташовані і чітко регламентовані; у план не слід включати відомості які не відносяться до сутності і змісту уроку; у плані повинна бути відображена організація найбільш складних етапів уроку; основна кількість часу на уроці ручної праці повинна відводитись на безпосередню практичну роботу учнів; на уроці повинні бути правильно, у педагогічному відношенні, дібрані наочність, відповідний матеріал та інструменти.

Безпосередня підготовка вчителя до уроку включає в себе визначення конкретного змісту, форми організації і методики проведення кожного заняття, підготовку інструментів, матеріалів, наочних посібників. Плануючи вивчення конкретної теми, вчитель намічає цілі кожного заняття, прогнозує результати навчально-виховної роботи (наприклад: сформувані початкові знання або їх доповнити, закріпити знання). Початком цієї підготовки є самоаналіз попереднього уроку. Вчитель визначає, чи і як була досягнута мета і виконаний план, що проведено вдало і які залишились прогалини у знаннях та вміннях учнів.

У формуванні мети уроку необхідно дати відповідь на питання, чому передбачається навчити учнів на даному уроці, які нові знання та вміння вони повинні засвоїти, що вчитель передбачає виховати,

розвинути та коригувати, який новий матеріал необхідно повідомити на уроці, визначає нові поняття, які необхідно сформулювати, виділяє нові для засвоєння операції і прийоми.

Вимоги до уроку: логічність викладу; правильна постановка завдань уроку; досягнення цілей уроку, реалізація мети; послідовність, наступність, зв'язок з попереднім уроком; максимально повне та раціональне використання навчального часу; доцільне використання наочності; створення умов для більшого виявлення самостійності учнів (опора на бажання дітей; демократичний підхід до обрання об'єктів праці, позакласна виховна робота); максимальне здійснення індивідуального та диференційованого підходу [3].

Наступним етапом є визначення структури уроку і продумування методики його проведення. Структура уроку залежить від змісту і дидактичної мети. Крім того, вчитель повинен визначити зміст, послідовність і методи подачі нового матеріалу, підготувати наочні посібники і демонстрації, які будуть проводитись на уроці [2].

Відповідальним етапом підготовки вчителя до уроку є розробка інструкції. Вчитель повинен точно визначити, який вид інструктажу він застосує, що і як буде показувати учням, які прийоми використає.

Одним із головних завдань трудового навчання є формування в учнів правильних робочих умінь і навичок. Щоб успішно вирішити це завдання, необхідно правильно показати учням всі ті дії, яких вони будуть навчатись на уроці, послідовність робочих рухів тощо.

Урок у спеціальній школі має бути побудований таким чином, щоб кожен його структурний компонент сприяв досягненню не лише освітніх, а й корекційних цілей, а також забезпечував рівновагу між максимально можливою активністю і оптимальним рівнем витрат психофізіологічної енергії учнів.

У зв'язку з інертністю нервових процесів діти з порушеним інтелектом на початку уроку досить довго перебувають під впливом вражень і форм поведінки, які мали місце до уроку. Одні з них продовжують залишатись у стані збудженості, інші – перебувають у полоні розумової інертності. Учні тривалий час по-справжньому не включаються в навчальний процес, саме втягування у працю триває занадто довго [1].

Окремі педагоги, зловживаючи принципом доступності, формують розумові дії дітей з порушеним інтелектом на практичному рівні і не переводять їх на понятійний. Такий підхід є пристосуванням до дефекту і не сприяє розвитку учнів.

Слід також врахувати, що найпродуктивнішим часом на уроці є період від 7-8 до 20-ї хвилини уроку, а після цього спостерігається загальне зниження працездатності. Щоб запобігти цьому, слід вводити вправи, спрямовані на відновлення працездатності (фізкультхвилинки, динамічні паузи, хвилинки відпочинку); чергувати словесні засоби з наочними і практичною діяльністю учнів. Правильне чергування різних

видів навчальної діяльності значною мірою запобігає швидкій втомі та зниженню працездатності учнів, забезпечує підтримання її на оптимальному рівні протягом усієї основної частини уроку [2].

Вирішальною умовою, що забезпечує оптимальну побудову уроку у спеціальній школі, залишається всебічне вивчення особистості учнів і колективу класу з метою визначення типологічних та індивідуальних особливостей, досягнення з допомогою спеціальних заходів успішного навчання і розвитку кожної дитини. Принцип індивідуального та диференційованого підходу є найважливішим принципом спеціального навчання і запорукою його оптимізації, тому що вміле його застосування вчителем дозволяє кожному учневі досягнути максимально можливого рівня успішності та розвитку. Разом з тим, цей принцип вимагає від вчителя поступового зниження дози індивідуальної допомоги учням, щоб не знизити вольових зусиль у навчанні. Виробляючи систему заходів індивідуальної допомоги учням з порушеним інтелектом свого класу, вчитель повинен надати кожному спеціальну допомогу, спрямовану на ліквідацію конкретних прогалин у знаннях, на формування навчальних умінь, розвиток і корекцію когнітивної сфери. Якщо спробувати узагальнити види, варіанти, способи, прийоми допомоги, яку можуть використати вчителі, то їх можна звести до такого: вказати правила, матеріал, на який спирається дана вправа, завдання; доповнити завдання малюнком, схемою, планом виконання; записати умову у вигляді ескізу, умовних позначень тощо; вказати алгоритм виконання завдання; вказати чи навести аналогічне завдання, виріб виготовлений раніше; пояснити хід виконання даного завдання; запропонувати виконати допоміжне завдання, яке наводить на розв'язання основного питання; навести на пошук рішення з допомогою асоціації; розділити складне завдання на ряд елементарних; поставити навідні питання; повторити інструкцію, новий матеріал; багаторазово повторити спосіб виконання завдання або дії; змінити умови роботи на уроці (викликати до дошки, міркувати вголос та ін.); переключити учнів на практичну діяльність з предметами, на інші завдання, які підтримують інтерес до завдання і підкріплюють віру в свої сили; поєднувати при виконанні завдання дії за наочним зразком зі словесною інструкцією; зменшити обсяг завдання (проте не складність його виконання); попередити про можливі помилки в діях учнів; висловити схвалення, щоб вселити віру учнів у свої сили, підтвердити правильність їх дій та ін. [1; 5].

Групи учнів з порушеним інтелектом, які вимагають допомоги вчителя, не повинні бути постійними. У міру усунення тих чи інших прогалин, труднощів, особистісних недоліків змінюється індивідуальний підхід до учнів. Жодних списків сильних, середніх і слабких у класі не оголошується. Вчитель умовно, для себе, враховує їх існування при доборі навчального матеріалу, під час проведення уроку, при поясненні домашнього завдання тощо.

За змістом уроки праці бувають: обробки тканини, обробки паперу, обробки картону, ліплення, конструювання, роботи з природними матеріалами, сільськогосподарських робіт і догляду за кімнатними рослинами. і т. д. За способом проведення уроки праці бувають: урок виготовлення виробу, урок-екскурсія; кіно-урок; підсумковий урок з окремого виду праці. Та найпоширенішою є класифікація за провідними дидактичними та виховними цілями: урок формування політехнічних знань; урок формування практичних умінь та навичок; урок застосування знань, умінь та навичок; узагальнюючий та комбінований. Але й така класифікація умовна, оскільки на кожному уроці одночасно вирішується кілька дидактичних та виховних завдань. Структура уроку залежить від мети, теми і змісту уроку, а також від рівня підготовленості учнів і вчителя [1].

Організація заняття передбачає не тільки перевірку готовності учнів до уроку, тобто наявності інструментів, матеріалів, пристосувань, а й організації робочого місця за зразком. Демонструючи виріб, вчитель з'ясовує разом з учнями його призначення і ставить мету: виготовити подібний. Робота планується в ході інструктажу, з опорою на зразок виробу. Вчитель спрямовує роботу дітей на визначення необхідних матеріалів, інструментів. Показує як користуватись інструментами, в якій послідовності виготовляти виріб, як контролювати свою діяльність. Щодо корекційної спрямованості то процес виготовлення виробу вимагає від учнів оволодіння розумовими операціями і прийомами праці. Сюди відносяться процеси аналізу, порівняння, елементи планування виконання завдання, а також дії та операції. При виготовленні виробу дитина послідовно, за наміченим планом розв'язує цілий ряд складних, але цікавих завдань, змушена напружено думати над тим, що і як треба зробити, тобто скласти елементарний план роботи [5]. Ступінь самостійності учнів при плануванні повинна поступово зростати і паралельно має ускладнюватися сутність виробів, що виконуються; необхідно поєднати колективні форми роботи з індивідуальним підходом до учнів, урізноманітнити методичні прийоми навчання плануванню. Відповідно до вимог програми учні виготовляють вироби, придатні для використання в побуті, в процесі навчання та під час дозвілля, а також як подарунки.

В кінці уроку педагог перевіряє якість виконання робіт на основі чого аргументовано виставляє оцінки успішності, які в цілому вищі за оцінки учнів з інших предметів. Кожному типові уроків відповідають певні критерії оцінок. Так, оцінюючи роботу учнів на уроці виготовлення виробу чи його частин (деталей), учитель враховує технічну та естетичну, досконалість виробу: правильність і точність обчислень та розмітки матеріалу, охайність, чистоту роботи, придатність виробу до використання. Враховує також організацію робочого місця, економність витрат матеріалів, доцільність застосування прийомів роботи інструментами та раціональність їх використання, самостійність

учня у праці, його творчість, винахідливість. Закінчивши роботу, учень повинен розповісти про послідовність виготовлення виробу та його частин (деталей), вказавши, яким можливо іншим способом можна виготовити цей виріб, як найдоцільніше його використати. Така відповідь учня має особливо велике значення для оцінки його роботи, бо вона свідчить про свідомість, глибину, міцність знань, навичок і вмінь учня, які він застосовував під час виготовлення виробу.

Оцінюючи вироби, виготовлені учнями вдома, учитель враховує тільки їх якість, бо інші критерії йому невідомі (час, самостійність, раціональність і т.д.).

На уроках ознайомлення з виробництвом учитель враховує знання учнів про основне призначення виробництва, послідовність технологічного процесу, сировину, що йде на виготовлення виробів, застосування продукції виробництва у господарстві та в побуті, про основні професії і спеціальності робітників, уміння зіставляти виробничі операції при ручній роботі на уроках праці та машинній – на виробництві. Крім того, враховує логічність відповідей учнів, глибину засвоєних знань, уміння правильно розповісти про те, що бачили й чули під час ознайомлення з виробництвом, виділити головні виробничі процеси, вказати на другорядні, допоміжні. Іноді після екскурсії учні виготовляють макети, муляжі, колекції. Це також враховується, коли вчитель оцінює учнів.

На підсумковому уроці з окремого виду праці критеріями оцінки знань, навичок і вмінь учнів є рівень засвоєння ними програмного матеріалу з даного виду праці: про властивості матеріалів, з яких виготовлено вироби, про інструменти та прийоми роботи з ними, про вироби та технологічну послідовність їх виготовлення, користуючись при цьому простим технічним малюнком чи ескізом і технологічною (інструкційною) карткою.

Усі ці критерії оцінки знань, навичок і вмінь учнів з праці у практиці навчально-виховної роботи виступають не ізольовано один від одного, а в єдності, бо лише за цієї умови оцінки можуть бути об'єктивними.

В кожному ж окремому випадку, вчитель повинен враховувати індивідуальні особливості того чи іншого учня, його зростання у процесі навчання, вплив оцінки на його просування вперед в оволодінні знаннями, вміннями і навичками, характер помилок, чим вони викликані тощо [5].

При проведенні уроків ручної праці слід сформулювати в учнів розширене коло знань, вмінь і навичок загального характеру, незалежно від того, яким видом трудової діяльності будуть надалі займатися учні (тобто закласти пропедевтичну політехнічну базу), а саме: вміння складати елементарний план виготовлення виробу та давати словесний звіт про виконані практичні дії; вміння дотримуватись послідовності виконання роботи в межах трьох-чотирьох трудових операцій; вміти порівняти свою роботу зі зразком з метою оцінки якості виконаної роботи (за критеріями: охайності, естетичності, правильності виконання

і відповідності зразку), вміти об'єктивно і самокритично оцінити як позитивні, так і негативні сторони виконаної роботи; вміти користуватись інструментами, технічною термінологією; за запитаннями вчителя або самостійно розповісти про свій виріб.

Список використаних джерел

1. **Матвєєва М.П., Миронова С.П.** Корекційна робота в системі освіти дітей з вадами розумового розвитку: Навчально-методичний посібник / М.П. Матвєєва, С.П. Миронова / – Кам'янець-Подільський, Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2005. – 164 с.
2. **Мерсіянова Г.Н.** Выполнение практических заданий учащимися вспомогательной школы / Г.Н. Мерсіянова / – К.:Радянська школа, 1985. – 81 с.
3. **Скотинянський П.Г., Корнійчук О.Г., Білаш П.К.** Методика трудового навчання в початкових класах / П.Г. Скотинянський, О.Г. Корнійчук О.Г., П.К. Білаш / – К.: Радянська школа, 1972. – 224 с.
4. Трудовое обучение во вспомогательной школе / Под редакцией В.И. Бондаря / В.И.Бондар / – К.: Радянська школа , 1981. – 96 с.
5. **Хохліна О.П.** Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку / О.П. Хохліна / – К.: Педагогічна думка, 2000. – 286 с.
6. **Хохліна О.П. Мерсіянова Г.М.** Програма з ручної праці для допоміжної школи / О.П. Хохліна / – К.: НДІ спеціальної педагогіки АПН України, 2005. – 68 с.

References

1. **Matveeva M.P., Mironova S.P.** KorektsIyna robota v sistemI osvIti dlItey z vadami rozumovogo rozvItku: Navchalno-metodichniy posIbnik / M.P. Matveeva, S.P. Mironova / – Kam'yanets-PodIl'skiy, Kam'yanets-PodIl'skiy derzhavniy pedagogIchniy unIversitet, 2005. – 164 s.
2. **MersIyanova G.N.** Vyipolnenie prakticheskikh zadaniy uchaschimisy vspomogatelnoy shkolyi / G.N. MersIyanova / – K.: Radyanska shkola, 1985. – 81 s.
3. **Skotinyanskiy P.G., KornIychuk O.G., BIlash P.K.** Metodika trudovogo navchannya v pochatkovih klasah / P.G. Skotinyanskiy, O.G. KornIychuk O.G., P.K. BIlash / – K.: Radyanska shkola, 1972. – 224 s.
4. **Trudovoe obuchenie** vo vspomogatelnoy shkole / Pod red. V.I. Bondarya / V.I.Bondar / – K.: Radyanska shkola , 1981. – 96 s.
5. **HohlIna O.P.** Psihologo-pedagogIchnI osnovi korektsIynoyi spryamovanosti trudovogo navchannya uchniv z vadami rozumovogo rozvItku / O.P. HohlIna / – K.: PedagogIchna dumka, 2000. – 286 s.
6. **HohlIna O.P. MersIyanova G.M.** Programa z ruchnoyi pratsI dlya dopomIzhnoyi shkoli / O.P. HohlIna / – K.: NDI spetsialnoyi pedagogiki APN Ukrayini, 2005. – 68 s.

Received 04.02.2016

Reviewed 09.03.2016

Accepted 26.03.2016